

Jugoslovanskemu narodu! Slovanom!

Kakor svetel meteor je zablestel na zvezdnatem nebu naše kulture.

Do zadnje postaje našega križevega pota nam je svetil skozi najhujšo temo naše sužnosti. Prav do zadnje postaje, do našega povečanja...

Ko je dospel na zenit, ko je zažarela na vzhodu zora našega vstajanja, je ugasnil.

Toda zapustil je za seboj čudezen sled, ki ne mine nikdar...

Se nihče ni pred njim govoril svojemu narodu tako čudežno in krasno! Demonška je bila sila njegove besede.

Bil je glasnik Resnice, apostol Ljubljani — naš.

Ivan Cankar.

Mož najblazji in najplemenitejši, kar jih je dodala slovenska mati, največji mrtvi genij, mož nesmrten...

V bedi rojen, je stopal po trnjevi poti navzgor — poslovil se je od nas kot — duševni kralj.

Ne bili bi vredni, da se nam je rodil, ako ne bi tudi na zunaj skrbeli za nesmrten njegov spomin.

Za Prešernom mu gre kot umetniku prvemu javen spomenik.

Velik je dolg, ki mu ga dolguje predvsem njegov ožji narod slovenski — saj je tudi njega proslavil pred svetom... Dolg, ki mu ga dolguje sleherni Slovan, njemu — svetovnemu geniju. Ni ga izgovor, ki bi opravičeval odklonitev prispevka za ta spomenik! Časten dolg — neodložljiv naroden davek!

Zato ne prosimo, nego pozivljamo narod, da prispeva za Cankarjev spomenik, posebno pa vsak kulturni človek slovenski! Pozivljamo posebe tudi vse denarne zavode, ki žive od naroda.

Prispevki naj se pošiljajo na upravnistična listov — na »Jadransko banko« v Ljubljani na konto »Cankarjev spomenik«, ali pa na naslov odvetnika dr. Jos. C. Oblaka v Ljubljani, ki bo izkazoval vse prispevke (nakazila na banko) v tedenskih izkazih.

Pripravljali odbor za postavitev Cankarjevega spomenika: F. S. Finžgar, Dr. Pavel Grošelj, D. Jos. C. Oblak, Albin Prepeluh, Oton Župančič.

Naredba

poverjeništvu za uk in bogočastje o preestroju okrajnih šolskih svetov bivše vojvodine Štajerske.

§§ 25. in 26. deželnega zakona bivše vojvodine Štajerske z dne 8. februarja 1869. št. 11 dež. zak. o šolskem nadzorstvu, se razveljavljata in na njihju mesto stopajo začasno sledeče določbe:

Člani okrajnega šolskega sveta so:

1. vodja političnega okrajnega oblastva, ki je obenem predsednik;

2. po en učitelj verouka za vsako versko družbo, ki šteje v okraju nad 500 duš. Te predlaga cerkvena oblast in jih imenuje poverjenik;

3. en okrajni šolski nadzornik, ki ga določijo poverjenik za uk in bogočastje;

4. en zastopnik učiteljstva, ki ga volijo v okraju nastavljeni učitelji na konferenci pod vodstvom okrajnega šolskega nadzornika ali pa tako, da pošljejo glasovnice vodji političnega okrajnega oblastva;

5. pet članov okrajnega zastopa.

Te člane voli okrajni zastop izmed onih, ki imajo volilno pravico za občinsko zastopstvo v dotičnem okraju. Ako je pa okrajni zastop razpuščen in postavljen gerent, jih voli gerentov-sosvet.

Namestnik predsednika je okrajni šolski nadzornik, ki je član okrajnega šolskega sveta.

V mestih z lastnim občinskim statutom pristojno mestnemu šolskemu svetu delokrog okrajnega šolskega sveta.

Predsednik je župan ali od vlade postavljeni gerent, oziroma vladni komisar; sicer se imenujejo člani, kakor je določeno za okrajni šolski svet.

Poverjenik:

Dr. Verstovšek s. r.

Vojna posojila.*

Prav mnogo ugibljuje in svetujejo javno in zasebno o sigurnosti, oziroma nesigurnosti vojnih posojil. Učiteljstvo je pri tem jako, jako prizadeto; ne toliko z ozirom na lastne malenkostne vsote, naložene v vojnih posojilih, pač pa z ozirom na vsote, ki jih je naložilo po posredovanju učiteljstva slovensko ljudstvo v vojna posojila.

* Za zadnje št. prepoznano došlo. — Uredn.

Pred kratkim je bilo čitati v »Slov. Nar.« nasvet, naj bi se one denarne vsote, ki so jih bivša c. kr. sodišča naložila v imenu nedoletnih otrok v vojna posojila, prevzela od nove jugoslovanske države, druga vojna posojila pa ne, ker omenjeni otroci niso krivi, da je prišel njih denar v nevarnost, medtem ko so si vsi drugi podpisovalci vojnih posojil te nevarnosti sami krivi. Ali drži ta trditev? Da, a edino za one maloštevilne politike, ki so videli vse podrobnosti tudi za političnimi kulisami, katerih nekaj se je sedaj že tudi nam drugim navadnim zemljanom odkrilo. Ako so ti kaj vojnih posojil podpisali, so postavili svoj denar vedoma v nevarnost, za druge podpisovalce vojnih posojil pa to nikakor ne velja, zakaj do zadnjega vojnega časa niti Anglija ni računala z razpadom stare Avstrije, ampak je računala le z nje ponižanjem in zmanjšanjem, kar nam dokazuje londonski pakt z dne 19. aprila 1915 Italije z entento. Ako bi bila računala Anglija vsaj 19. aprila 1915 že z razbitjem, oziroma razpadom stare Avstrije in na samoodločevanje narodov na podlagi Wilsonovih načel, bi ne potekala demarkacijska črta Italijanov nikdar po krajih čiste Slovenije, kakor je to dandanes, žal, dejstvo. Kakor se kaže, se bo to na mirovni konferenci nam v prid popravilo. Iz povedanega izhaja jasno, da niso računali torej niti Angleži, ki so vendar dalekovidni svetovni politiki, s takim strahovitim koncem stare Avstrije, kakršnega nam je prinesel izid vojne. In mi navadni zemljani naj bi bili videli vse, kar ima priti za početnimi in nadaljnimi dogodki vojne?

In učitelj v zadnjem gorskem kraju, ki so mu naravnost ukazovali, na vse možne načine delovati za podpisovanje vojnih posojil, na katerega so ljudstvo s prižnic, po občinskih uradih itd. opozarjali, da sprejema učitelj podpisovanja na vojna posojila, ki je bil k temu poslu primoran, naj bi bil mogoče v teh slučajih in ob vladajočih takratnih razmerah ljudstvo od sebe podil in mu podpisovanje vojnih posojil odvsetoval? In niso li prav vsi slovenski listi podpisovanje vojnih posojil po svojih najboljših zmožnostih podpirali in pospeševali? Niso nas li n a š i (slovenski) listi z omenjenim propagiranjem vojnih posojil zavajali in zavedli na napačno pot in z nami naše preprosto ljudstvo?! In niso li voditelji slovenskih političnih strank, ki so njih glasila nas in naše ljudstvo sploh zavedla na neprav pot z ozirom na vojna posojila, sedaj tvorilci naše vlade?! In ta vlada naj nas pusti sedaj na cedilu?! Upamo, da bo naša Narodna vlada SHS vse potrebno ukrenila, da odvrne od našega naroda gospodarsko nesrečo, ki bi bila v zvezi s propadom vojnih posojil. Pomisliti je, da je marsikakega hlapca in marsikake dekle zadnji vinar naložen v vojnem posojilu; leta in leta je zbiral ali zbirala svojo bridko zaslužno plačo, da bi mogel, oziroma mogla slednjič kupiti kako kočico za lastni kotiček. In sedaj naj bo ravno ob rojstvu Jugoslavije kar hipoma ob vsoto sladko nado?! In koliko je očetov, ki so položili slednje vinarje v vojno posojilo na toliko in toliko let v dobro (sedaj se kaže, da v slabo) svojim nedoletnim otrokom. Vsi ti niso mogli računati s takim koncem Avstrije, kakršnega smo doživeli, ker smo namreč čitali, da ne računa niti ententa z razkosanjem bivše naše države. Vsak razsoden človek je pač moral računati od vsega začetka vojne, da bo zmagala ententa; zakaj najpreprostejše steževanje razpoložljivih sredstev ene in druge nasprotujočih si strank na podlagi kake zemljepisne knjige nam je pokazalo, kje je zmagala in kje končni poraz. A ne oziraje se na razpad Avstrije — in na to se ni moglo misliti, ker so poročali iz ententnih krogov, da ne mislijo na nje razkosanje — je bilo pa za podpisovalce vojnih posojil vse eno, imeti denarje naložene v hranilnicah ali v bankovcih (v žepu) ali v zadolžnicah vojnega posojila. Poraz Nemčije in njenih priveskov se je lahko videl v naprej. Nemožnost plačila ogromnih vojnih dolgov tudi. Na podlagi tega sledeč bankerot tudi. In v slučaju bankerota — tako je računal razum navadnega zemljana — bodo izgubile vse državne zadolžnice, naj se že imenujejo vojna posojila, bankovci ali kako drugače, enako število % na svoji vrednosti.

Kakor so bili denarni zavodi prisiljeni podpisovati vojno posojilo, tako je bilo učiteljstvo komandirano delovati za vojna posojila. Posledice izgube teh vojnih posojil utegnejo postati strašne za vso Slovenijo in to ne samo iz gospodarskih ozirov. Škoda, ki jo reprezentuje od Slovencev, oziroma Jugoslovancev sploh, podpisano vojno posojilo, je provzročila vojna. Je torej to vojna škoda. Nemčija in njeni priveski naj se na prizadevanje Narodne države SHS na mirovni konferenci primorajo, da Jugoslovanom to škodo poravnajo.

Naj nam nihče ne pride z izgovorom: »To ne gre, ker so nabavljali s temi vojnimi posojili moralno pripravo za ententne vojake!« S pomočjo vojnih posojil so nabavljali tudi živež in obleko beguncem in drugo slično. Sicer pa so se povrnili iz vojne še tudi vojaki Jugoslovani, ki so v vojni službi hrabro streljali na svoje slovenske brate in svoje prijatelje — ententne vojake, seveda v to prisiljeni. Kdo jih zato preklinja? Kdo jih poizkuša zato oškodovati? Kdo uničiti? Nihče! Mi se veselimo njih povratka, ententa pa jih z nami vred zaradi njih prisiljenega početja med vojno samo pomiluje — in vredni so pomilovanja. Ni li slično z ozirom na vojna posojila, ki so podpisana po Jugoslovanih? Je! —

In še nekaj: Ob priliki vsakega razpisa vojnih posojil so trdili, da bo dala država toliko bankovcev na novo natisniti in si jih po avstrijsko-ogrski banki izročiti, za kolikor bi ljudstvo premalo podpisalo vojnih posojil. In tako se je v resnici vsakokrat tudi zgodilo. Iz tega sledi, da bi bilo v prometu toliko več bankovcev, kolikor manj bi bilo podpisanih vojnih posojil. Ni li torej v resnici vojno posojilo z bankovci enake vrednosti? Moralo bi vsaj biti.

Narodna vlada SHS blagovoli torej delovati na to, da dobe vojna posojila vseh kategorij, vstevši vojna zavarovanja, isto vrednost, kot jo imajo, oziroma jo bodo imeli sedaj veljavni bankovci.

Zaveza jugoslovanskega učiteljstva podvzemi vse potrebne korake v to svrhu, da sprejme Narodna vlada SHS gori označeno prepričanje za svoje ter da zstopa in uveljavi isto stališče tudi na mirovni konferenci, ker sicer bo silno trpel ves naš narod, učiteljstvo pa bo imelo neznoznano položaj.*

Napotila so me do tega razmotrivanja in razmišljanja člankov v »Sl. Nar.«, in sicer »Vojno posojilo, naše lire in drugo« v št. 281, »Predzgodovina kriskega pakta« v št. 284 ter »Nekaj predzgodovine o naši svobodi« v št. 288. in 289.

Svobodov.

Učiteljem - častnikom!

Začetkom meseca listopada je izdala Narodna vlada odlok, s katerim se odpuste uradniki in zlasti učitelji. Motivirala je ta odlok z dejstvom, da narod zdaj nujno potrebuje duševnih sil, da kliče predvsem učitelje, ki naj dvignejo spet moralo zanemarjenega šolstva in pričnejo takoj z vzgojo novega, čilega in zavednega rodu Jugoslovancev. Večina učiteljev-vojakov pozdravlja ta odlok, zakaj ni jim potreba referatov o sedanjem stanju šolstva, niti o epidemičnem zanemarnjenju mladine — dovolj jasno in očito govori ulica.

Živimo pa v času težkih gmotnih razmer, pod katerimi omagujejo skoro vsi stanovi, posebno pa učiteljski stan. Izredno slabo gmotno stanje našega stanu in njegov slabi socialni ugled sta privedla mnogo mlajših učiteljev do sklepa, posvetiti se drugim, boljše situiranim stanovom. Tisti pa, ki vkljub temu vztrajajo pri svojem poklicu, naj odidejo in zasedejo svoja službena mesta z mesečno plačo 180 do 250 K, vstevši vse doklade. S to plačo pa danes absolutno nihče ne more izhajati niti z že urejenim gospodarstvom. Pomislimo, da se je učiteljem-vojakom med štiriinpolietno vojno pogubilo in uničilo še tisto malo, kar so imeli. Tako so danes brez vseh sredstev postavljeni na cesto. —

Na sestanku dne 30. listopada so učitelji-častniki izvolili odbor, ki je na podlagi zakona o odpravnini rez. častnikov izročil poverjeništvu za nar. obrambo resolucijo, naslovljeno na Narodno vlado. V tej resoluciji zahtevajo iz gori navedenih vzrokov enkratno trimesečno odpravnino, ki naj se izplača vsakemu pred vstopom v službo; dalje zahtevajo proti plačilu nabavo najpotrebnejšega perila obutve in obleke iz vojaških skladišč.

Narodna vlada je pristala na zahteve. Vsak učitelj-častnik dobi pred vstopom v službo trimesečno odpravnino enkrat in iz skladišča blaga za dve garnituri perila in en par čevljev pod pogojem, da se zaveže s častno besedo, nastopiti v najkrajšem času učiteljsko službo. Važno je to posebno za tovariše, ki so že na mestih, pa o vsej stvari niso poučeni. Ti naj takoj predložijo prošnje, naslovljene na Narodno vlado SHS (poverjeništvu za narodno obrambo) v Ljubljani, ter prilože odpustnico. Tovarišem, ki so že nastopili službo, naj to potrdi na prošnji dotično šolsko vodstvo. —

* Predsednik Zaveze je že storil potrebne korake in je dobil na pristojnem mestu zagotovila, da vojna posojila v Jugoslaviji ne bodo izgubljena. Uredn.

Omenim naj, da so učitelji-vojaki v Mariboru pridejali k tej resoluciji še drugo, v kateri zahtevajo takojšnjo poddržavljenje šolstva in pa zakonitim potom zagotovitev štetja vojnih let v službeno dobo.

To sta predloga, ki jih je izročila Narodni vladi že Zaveza jugoslovanskega učiteljstva in Slomškova zveza — ali gre zato, da se razmere takoj uredi, zakaj če se učiteljem izpolnitev njih zahtev ne zagotovi v najkrajšem času, izgubi šolstvo nepreklicno število moških učiteljskih oseb. Zdaj so ti še na razpotju. T. G.

Kaj pa to pomeni?

Razposlan je bil ta-le odlok: »Vsem javnim in zasebnim ljudskim šolam! — Narodna vlada SHS, oddelek za uk in bogočastje v Ljubljani, je z odlokom z dne 23. novembra 1918, št. 8731, sledeče ukrenilo: Uradno smo vprašali tvrdko lg. pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg v Ljubljani, če Gaberšek-Razingerjev Abecednik res več ne izide, ali če izide, kdaj zagotovo bo nova izdaja dotiskana in knjiga zopet na prodaj. Tvrdka je z dopisom z dne 14. novembra 1918 odgovorila, da se bo novi natis Gaberšek-Razingerjevega Abecednika zagotovo izdal do 23. novembra 1918. Z ozirom na to zagotovilo se zaenkrat tamkajšnjemu predlogu glede uvedbe Widrove knjige v tamošnjem šolskem okraju ne pritrdi.«

Dvomimo, da bi bil ta odlok izdan z vednostjo gospoda poverjenika, ker je 1. naperjen proti uvedbi dobre in po pre mnogih šolah vsega slovenskega dela Jugoslavije že več let z uspehom rabljene učne knjige, ker je 2.) naperjen proti založništvu knjige, ki morda ni vseč nadzornikom Opeki in Gabršku, in ker 3.) dela reklamo za edino strogo nemško tvrdko v Ljubljani proti pošteno slovenskemu založništvu.

Proti temu odloku moramo javno ugovarjati in ne dvomimo, da gospod poverjenik popravi napako, ki jo je zagrešil višji šolski svet na besede slabih in neiskrenih svojih informatorjev. Ta odlok je treba razveljaviti, in sicer tudi iz teh stvarnih razlogov:

1.) Widrovo »Moje prvo berilo« so po večini že vse šole uvedle, ker je ta knjiga sedaj najboljša, kolikor imamo takih knjig, in ker je bilo znano, da je Gaberškov-Razingerjev Abecednik pošel in da ga nemška tvrdka več ne izda.

2.) Za Widrovo »Moje prvo berilo« so se izrekli vsi stalni odbori, ki sedaj nadomeščajo učiteljske konference.

Ta dva razloga govorita dovolj tehtno besedo za Widrovo knjigo in proti gorjenemu odloku, zato je njega opravičenost stvarno neutemeljena. Končno pa še enkrat: Varujte se slabih in neiskrenih informatorjev! —

V Jugoslaviji!

Da tudi nas ne zaloti nepripravljene veliki dan vstajanja naše tako težko pričakovane Jugoslavije, kakor je zalotil mnoge politike, je dobro, da pregledamo takoj vso svojo organizacijo, jo takoj tudi izpopolnimo in preosnujemo tako, kakor jo zahteva veliki čas naše velike Jugoslavije.

Poudarjamo pa takoj, da deželnih mej ne pripoznamo pri naši učiteljski organizaciji, temveč da je naši organizaciji temelj celokupna država SHS kot taka, a vendar imej vsak narod, t. j. slovenski, hrvatski in srbski, svojo organizacijo, ki pa se združuj pod skupno zastavo SHS.

A preidimo k načrtu!

1. Skupno šolsko politično glasilo. Naša Zaveza ima že dolgo let — menda bo to najstarejši časopis — svoje politično glasilo — »Učit. Tovariša«, ki je do danes zvesto in neustrašno zastopal naš interes in je tudi marsikaj dosegel. Hrvatje v krajevini imajo tudi nekako pol. glasilo »Učiteljski Dom«, ki se pa zaradi tamošnjih čudovitih političnih razmer ni mogel tako razvijati, kakor so želeli premnogi hrvatski učitelji, zakaj tam je vladal zavoljo korumpiranega madžarskega nasilstva — sistem nagobčnika. Svobodni srbski tovariši niso imeli svojega izrazito političnega glasila — skupnega namreč, temveč kot nekako skupno glasilo je veljal do izbruha balkanske vojne list »Prosvjeta«. Da pa pokažemo slovenski učitelji, da vemo ceniti skupnost vseh jugoslovanskih narodov in da se čimprej in toliko tesneje združimo kakor tudi seznanimo, si osnujemo skupno jugoslovansko politično učiteljsko glasilo.

To veliko politično glasilo si mislimo tako-le urejevati: Vsa tri imenovana glasila naj prenehajo izhajati ter naj se strnejo v eno samo veliko politično glasilo, ki naj bo verno zrcalo vsega jugoslovansko